

2. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators (DigCompEdu). Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017. 95 p.

3. European Commission. Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting education and training for the digital age. Brussels : European Union, 2021. 24 p.

4. Livingstone S., Stoilova M., Nandagiri R. Children's data and privacy online: growing up in a digital age. *Journal of Children and Media*. 2021. Vol. 15, No. 2. pp. 212–229.

5. Тріфаніна Л. Інформаційна культура підлітків у сучасному освітньому середовищі: монографія. Київ, 2019. 210 с.

Тетяна НАДІМ'ЯНОВА,
Роман БЕЙЗИК
(Дрогобич)

ОПТИМІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ, УСКЛАДНЕНОГО ВІЙНОЮ В УКРАЇНІ

Проблема оптимізації системи сучасної української освіти в умовах глобальних змін, що охопили усі сфери нашого буття, не випадкова. Україна переживає важкі часи, пов'язані з війною, яка триває п'ятий рік. Це не може не відобразитись на життєдіяльності дітей, їхньому навчанні, вихованні, яке проходить у непростих умовах. Та незважаючи на це, реформа Нової української школи триває. Так, з 1 вересня 2027 р. планується перехід на 12-річну систему навчання; посилюється увага до підвищення якості середньої освіти; відбувається реформа створення академічних ліцеїв, де учні зможуть обирати профіль навчання; на державному рівні продовжується створення безпечових умов – будівництво або ремонт укриттів закладів освіти тощо.

На кінець 2025 р. в Україні були повністю зруйновані 423 заклади загальної середньої освіти, 7 мільйонів дітей – це діти війни. Саме для них мають бути створені якнайкращі умови не просто виживання, а виховання і навчання.

Тому оптимізація системи освіти, яка розрахована на особистість нової епохи, є необхідною і важливою умовою у розв'язанні складних та гострих завдань, що стоять сьогодні перед

державою. Вона має бути готовою до виховання активної, мобільної, гармонійно розвиненої особистості, що прагне здобути нові знання, вміння і перетворити їх та цінності.

На думку експерта швейцарсько-українського проєкту з питань освіти «POLARIS» Сергія Дятленка, «Освітня архітектура тепер і надалі має бути трансформером, здатним постійно змінюватися, вдосконалюватися і підлаштовуватись під досягнення найліпших результатів, а не бути залізобетонною конструкцією» [1].

Як свідчить практика, у контексті пошуку нової системи освіти закономірним постає явище оптимізації, тобто упровадження найкращих методів, засобів у досягненні максимальних результатів навчання за умови раціональної затрати часу і зусиль вчителя та учня. Зауважимо, що школа, як заклад загальної середньої освіти, постійно перебуває у стані реформування та модернізації – змін і повного оновлення, вдосконалення, спрямованого на відповідність дотримання вимог сучасних технологій (цифровізація, використання ІІІ) при збереженні багатьох традицій. Проте не завжди нововведення мають підтримку в педагогічних колах, бо проходять надто швидко, без належної оцінки результатів, отриманих у процесі реалізації тих чи тих інновацій. Успішна реформа – це передовсім вдосконалення змісту освіти, розвиток мережі освітніх закладів, і найголовніше – ставлення суспільства до особистості вчителя. За таких умов проблеми сучасної освіти залишаються предметом гострих дискусій. Педагогів-практиків турбують ключові питання: якою буде школа завтра?, як відновити престиж вчительської професії?, чого навчати сучасних учнів?, як виховувати учнівську молодь? та ін.

У 2024 р. наказом МОН України було затверджено оновлену освітню програму «Захист України» («Захист Вітчизни») для учнів 10 – 11 класів [4]. Ця програма забезпечує рівні можливості для всіх учнів, незалежно від статі, розвиток практичних навичок для збереження життя, вміння надати першу медичну допомогу, швидкого орієнтування у надзвичайних ситуаціях. А найголовніше, предмет «Захист України» спрямований на формування патріотичної свідомості, вивчення історії збройних сил України, ознайомлення з навичками військової підготовки в умовах нових викликів, у яких сьогодні живе країна.

Зміни торкнулись також предмету «Фізична культура» [2]. Сьогодні як ніколи, потрібні фізично досконалі, фізично здорові, витривалі особистості. Фізична культура – «невід’ємна частина

формування особистості, а не додатковий чи розважальний предмет». Відповідно до нововведень, учні зможуть самостійно обирати кілька видів фізичної активності, а вчителі створювати власні модульні програми, враховуючи потреби школярів.

Оптимальна організація освітнього процесу вимагає від вчителя усунення шаблонів, стереотипів у роботі, розвиток самостійності та творчої діяльності. Вона передбачає систему заходів, виконання яких дозволить педагогові отримати за певних умов найкращий результат.

Оптимізація освіти – це важливе завдання, і сучасні педагоги використовують методи і підходи, щоб зробити навчання більш ефективним, захопливим, цікавим. Починаючи з початкових класів, учні залучаються до інноваційних методик, які мотивують їх. До прикладу, «Перевернутий клас». Навчальний матеріал опановується вдома, в класі активно обговорюється та використовується на практиці. Це дає змогу оптимізувати час та підтримати напрацювання кожного учня; «Гейміфікація», яка дозволяє використовувати ігрові елементи задля мотивації учнів і зробити процес навчання ще більш цікавішим та осучасненим. Є ще багато нових проєктів, які вчителі упроваджують на шляху оптимізації освітнього процесу. Вчитель сьогодні – не просто передавач знань. Саме від нього, від його наполегливої і невтомної праці, творчого натхнення залежить успіх освітньої діяльності учня. Однак українські вчителі й надалі стикаються з багатьма проблемами, які можна назвати суттєвими. Вони сьогодні нарікають на невідповідність вимог, прийнятих нововведень, що висуваються МОН України, і реальними можливостями.

Не так давно Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва провів дослідження, яке торкалося проблем упровадження реформи сучасної школи. Мова йшла про анкетування та інтерв'ю, проведені в різних регіонах України з вчителями 5–6-х класів (у початковій школі, на думку вчителів, такі проблеми мінімальні). Дослідженням були виявлені ТОП–5 найсуттєвіших проблем, з якими стикаються вчителі: перша – перевантаженість та виснаженість роботою через різні суттєві причини – дратівливість, низька мотивація до роботи, вразливість тощо. Друга проблема – невдоволеність якістю підвищення кваліфікації для роботи в НУШ. Значна кількість опитаних вчителів вказали на «відсутність практичних кейсів і “відірваність” лекторів від шкільних реалій» [3]. На думку педагогів, курси з підвищення кваліфікації повинні проводити лектори, які мають практичний досвід роботи у школі.

Наступна проблема полягає у нерозумінні вчителями сутності НУШ: 45 % респондентів відповіли, що не змогли б пояснити (або знають замало) відмінність від старої системи викладання. Концепцією НУШ передбачено врахування 10-ти компетентностей, на яких базується сучасна школа. Свого часу відома мовознавиця, науковиця Ірина Фаріон провела власне опитування серед вчителів Львівських шкіл, залучивши 300 респондентів. На її подив, лише 50 змогли пояснити і дати визначення, що таке «компетентність» і назвати, які саме компетентності лежать в основі НУШ. Та й сама пані Ірина неодноразово вдавалася до слушної критики реформи у школі...

Четверта проблема, яку визначили вчителі, полягає у низькому матеріальному забезпеченні, порівняно з тим, яке є у початковій школі. Брак підручників і посібників, їхній зміст відповідно до нового Державного стандарту освіти, викликає занепокоєння та претензії з боку і вчителів, і батьків учнів.

Найголовнішу проблему вчителі вбачають у перевантаженні навчальними програмами: кількість навчальних предметів порівняно з 2011–2018 рр. не зменшилися, а збільшились, «зміст освіти багато в чому залишився старим» [3].

Отож, проблеми є, і чималі, а долати їх, як завжди, доводиться вчителів. Але українські вчителі готові до випробувань, бо саме вони розуміють, що перехід держави до нової системи освіти викликаний серйозними випробуваннями, створенням соціальних і ціннісних установок в умовах воєнного стану, коли учні здобувають освіту, перебуваючи в укриттях.

Пошук шляхів становлення та оптимізації української системи освіти в умовах війни став важливою умовою для педагогів, які навчають, виховують мільйони школярів. В години лихоліття вони формують особистостей, що мають яскраво виражені риси громадянина й патріота.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дятленко С. Обмін кращими практиками... URL: <https://drohobych-rada.gov.ua/obmin-krashhymy-praktykamy-u-sferi-reabilitaciyi-kerivnyctvo-drogobyczkoyi-gromady-vidvidalo-czentr-unbroken-u-lvovi/>
2. Нова концепція інтегрованого навчання з фізичної культури URL: <https://nus.org.ua/2025/09/25/mon-prezentovalo-novu-kontseptsiyu-integrovanogo-navchannya-z-fizkultury/>

3. Проблеми упровадження НУШ. URL: <https://nus.org.ua/2024/06/11/top-5-problem-uprovadzhennya-novoyi-ukrayinskoyi-shkoly-u-5-6-h-klasah-rezultaty-doslidzhennya/>

4. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/>

*Дмитро НИКОЛИН,
Василь СПІВАК
(Дрогобич)*

ГРОМАДЯНСЬКЕ ТА ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Педагогіка – наука про освіту й виховання людини. Йдеться про складні, тривалі процеси з відкладеними результатами, оскільки «разового» і «миттєвого» виховання не буває. Процеси виховання, освіти, самоосвіти людини відбуваються і тривають протягом усього життя. Освіта фундаментально пов'язана і детермінована:

- можливостями і здібностями людини;
- умовами її життя;
- освітнім простором для виховання й розвитку;
- характером творчої діяльності внаслідок цілеспрямованих освітніх процесів;
- життєвими цінностями та цілями тощо.

Виховання – це набагато більше, ніж просто загальні знання. Процес освіти стосується не лише засвоєння інформації чи професійної підготовки, але й цілісного формування особистості. Освіта розглядається фактором змін і відіграє фундаментальну роль у розвитку суспільства, створюючи новий соціальний лад і відкриваючи можливості розвитку як для окремих осіб, так і для великих соціальних груп. З огляду на це необхідно, щоб цінності, які людина обирає і сповідує у своєму житті, були істинними, адже лише через справжні цінності вона може стати кращою, цілісно удосконалюючи і розвиваючи свою природу.

Людина справжні цінності досягає лише живучи в суспільстві, відкриваючи себе і шукаючи їх також у вимірах, трансцендентних для себе. Це необхідна умова, яку кожен повинен виконати, щоб стати собою, бути відповідальним і жити зрілим життям.